

Samuel Beckett

Bước Chân

Bản dịch Hoàng Ngọc Biên

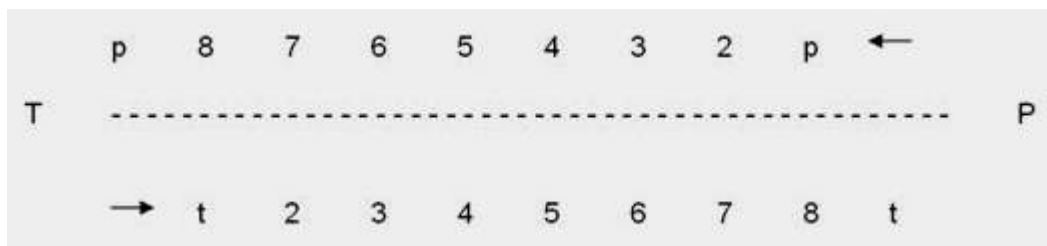
Bước chân [nhan đề nguyên tác tiếng Anh: *Footfalls*; tiếng Pháp: *Pas*] là một trong những vở kịch được xếp vào những tác phẩm hậu kỳ của Samuel Beckett, với một nhân vật duy nhất trên sân khấu là May tóc tai rối bù, quần áo tồi tả, đi qua đi lại, trong một khung cảnh tranh tối tranh sáng, lạnh lẽo – ngoài những tiếng bước chân gõ trên nền nhà mà cô gái “muốn nghe được”, chỉ có âm thanh một tiếng chuông nhỏ, và tiếng vọng lại của nó. Vở kịch mở ra với tiếng May gọi người mẹ đang hấp hối, và tiếng người mẹ vọng đến, từ trong bóng tối cuối sân khấu – nghe như tiếng vọng của một quá khứ đang được nhớ lại. Thời gian (quá khứ, hiện tại, và cả một cái gì có thể gọi là viễn ảnh) không tiến tới, nhưng cũng không đứng yên: Beckett giải thích về những bước đi của May trên sân khấu là như một cái máy đánh nhịp (métronome). Những độc thoại riêng (gọi là riêng, vì sự tách bạch rõ ràng đến độ người xem và nhiều nhà phê bình coi đó là những hồi của vở *Bước chân*) ở đây mang tính độc thoại nội tâm đã đành, và có khi nghe như tiếng nói bụng – ta, nó, tôi, người nghe – nhưng hơn thế còn chứa đựng những đối thoại – người mẹ, May, bà, người nghe, bà Winter, Amy (một đảo chữ của May)... Beckett viết *Bước chân* đặc biệt dành cho Billie Whitelaw diễn, nhưng hình như gửi gắm vào vở kịch không ít những mảnh đời của mình: một phụ nữ tên May (là tên gọi thân mật của mẹ ông trong gia đình nhà Beckett) nói với mẹ mình (không khí “mẹ” trong vở kịch rất ăn khớp với bệnh hiểm nghèo cũng của mẹ ông), người mẹ nói với con với tiếng nói vọng từ trong bóng tối, nhắc lại những “kỷ niệm” thời thơ ấu của con gái, với chi tiết con gái bà thường đi lui đi tới trong nhà (gợi nhớ đến chứng mất ngủ của chính mẹ của tác giả), và muốn lột bỏ tấm thảm dày trên nền để có thể nghe được tiếng gõ của bước chân mình... Thế tuy nhiên, *Bước chân* còn được coi là một vở kịch rất ngắn với vô số những vấn đề chính xác: ngoài hình ảnh trung tâm (theo Beckett) là bước chân đi qua đi lại của May trên sân khấu, mọi thứ đều phải được thể hiện chính xác, từ chuyển động của ánh sáng, đến âm thanh, không gian, và sự im lặng... vẫn còn có điều gì động lại không chỉ nơi khán giả, mà cả nơi người diễn: người ta kể lại khi Beckett đạo diễn cho vở kịch ở London, có lần Billie Whitelaw (người được Beckett rất trọng nể về mặt nghề nghiệp) trong vai May hỏi ông: “Vậy thì có phải tôi đã chết?”, và Beckett: “Cứ hãy coi như cô... thật ra là không có mặt ở đây.”

° ° °

MAY (M): *tóc xám rối tung, áo choàng tả tơi nhếch nhác, phủ kín hai bàn chân, kéo lê trên nền nhà.*

GIỌNG ĐÀN BÀ (G.): *cuối sân khấu, trong bóng tối.*

Vùng đi lại trên sân khấu: mặt tiền sân khấu, song song với dàn đèn chiếu trước sân khấu, vòng đi dài 1 9 bước chân, chiều rộng 1 mét, lệch về phía bên phải (nhìn từ khán giả).



Đi qua đi lại: bắt đầu bằng bàn chân phải (p) từ phải (P) qua trái (T), bằng bàn chân trái (t) từ T qua P.

Bước chân: nghe rõ, rất nhịp nhàng.

Vòng trở lại: qua trái bên T, qua phải bên P.

Lời thoại khi đi qua lại: như chỉ dẫn, đường vòng trở lại luôn là khoảng lặng.

Ánh sáng: yếu, lạnh. Đèn chỉ chiếu xuống vùng đi lại trên sân khấu và nhân vật, chiếu xuống sàn nhiều hơn xuống người, chiếu người nhiều hơn khuôn mặt. Điểm sáng yếu trên khuôn mặt những lúc dừng chân ở P và T. Cuối sân khấu bên trái, một tia sáng thẳng đứng (S) cao 3 mét.

Giọng nói: yếu, lời nói chậm.

Màn. Bóng tối. Tiếng chuông nhỏ và ngắn. Tiếng dội. Ánh sáng lên chậm, kể cả tia sáng S. M. xuất hiện đi những bước chậm về phía T. Đến T cô quay trở lại, bước qua lại ba vòng đi dài nữa, dừng lại đối diện với P.

Một lát.

M. – Mẹ. (*Một lát. Giọng không lớn hơn.*) Mẹ.

G. – Gì thế, May.

M. – Mẹ ngủ đấy chứ?

G. – Ngủ say. Trong khi ngủ say mẹ vẫn nghe con nói. Không giấc ngủ say nào có thể cản mẹ không nghe được con. (*Một lát. M. bước đi trở lại. Bốn vòng đi dài. Đến vòng thứ nhì, 2 đồng bộ với bước chân.*) Bảy tám chín ê hấp. (*Đến vòng thứ ba, 3 cũng thế.*) Bảy tám chín ê hấp. (*Đến vòng thứ tư. 4*) Con không thử ngủ một tí xem sao?

M. dừng lại đối diện với P. Một lát.

M. – Mẹ có muốn con chích cho mẹ một mũi... nữa?

G. – Vâng, nhưng giờ hãy còn sớm quá.

Một lát.

M. – Mẹ có muốn con đổi phía nằm cho mẹ... lần nữa?

G. – Vâng, nhưng giờ hãy còn sớm quá.

Một lát.

M. – Muốn con vỗ cho thẳng mấy cái gối của mẹ? (*Một lát.*) Muốn con thay vải lót giường cho mẹ? (*Một lát.*) Muốn con đem cái chậu lại cho mẹ? (*Một lát.*) Cái lồng ấp chân? (*Một lát.*) Muốn con băng các vết thương của mẹ? (*Một lát.*) Muốn con kỳ cọ cho mẹ? (*Một lát.*) Muốn con tắm ướt cái môi khô của mẹ? (*Một lát.*) Muốn con đọc kinh cầu với mẹ? (*Một lát.*) Cầu cho mẹ? (*Một lát.*) Còn nữa.

G. – Vâng, nhưng giờ hãy còn sớm quá.

Một lát. M. lại bước đi. Một vòng dài. Bất động đối diện với T. Một lát.

M. – Con bao nhiêu tuổi... rồi?

G. – Thế còn mẹ? (*Một lát. Giọng không lớn hơn.*) Thế còn mẹ?

M. – Chín mươi.

G. – Nhiều thế sao?

G. – Tám mươi chín, chín mươi.

G. – Mẹ sinh con muộn. (*Một lát.*) Khi sống. (*Một lát.*) Tha lỗi cho mẹ... lần nữa. (*Một lát. Giọng không lớn hơn.*) Tha lỗi cho mẹ... lần nữa.

Một lát.

M. – Con bao nhiêu tuổi... rồi?

G. – Độ bốn mươi.

M. – Thế thôi?

G. – Mẹ e là như thế. (*Một lát. M. lại bước đi. Bốn vòng đi dài. Đến vòng thứ nhì.*) May này. (*Một lát. Giọng không lớn hơn.*) May.

M. – (*đến vòng thứ ba*) Vâng, thưa mẹ.

G. – (*đến vòng thứ ba*) Liệu con sẽ không chấm dứt? (*Đến vòng thứ tư.*) Liệu con sẽ không thôi nhắc lui nhắc tới mãi chuyện ấy?

M. bất động đối diện với T.

M. – Chuyện ấy?

G. – Tất cả chuyện ấy. *(Một lát.)* Trong cái đầu khốn khổ của con. *(Một lát.)* Tất cả chuyện ấy. *(Một lát.)* Tất cả chuyện ấy.

Một lát. M. lại bước đi. Một vòng đi dài. Đèn chiếu từ từ tắt, chỉ trừ tia sáng S. M. bất động ở P trong bóng tối.

Một lúc lâu.

Tiếng chuông hơi nhỏ. Tiếng dội. Ánh sáng trở lại hơi yếu hơn. M. bất động đối diện với P. Một lát.

G. – Bây giờ ta lãng vãng nơi này. *(Một lát.)* Nói đúng hơn, ta đến và ta trụ lại... đây. *(Một lát.)* Đêm đến. *(Một lát.)* Nó cứ tự tưởng tượng là cô đơn. *(Một lát.)* Hãy nhìn cái cách nó đứng yên, mặt dán sát vào tường. Cái nhìn chòng chọc! Vẻ lơ lơ bất động! *(Một lát.)* Nó không hề ra khỏi nhà từ thời con gái. *(Một lát.)* Không hề ra khỏi nhà từ thời con gái! *(Một lát.)* Nó đâu rồi, người ta có thể tự hỏi. *(Một lát.)* Thì là trong cái nhà ngày xưa đó, vẫn là cái nhà nơi nó khởi đầu. *(Một lát.)* Nơi câu chuyện bắt đầu. *(Một lát.)* Cả câu chuyện bắt đầu. *(Một lát.)* Nhưng chuyện này, chuyện này thì bắt đầu khi nào? *(Một lát.)* Cái thời mà những đứa bé gái khác vào tuổi nó đều ra đường, chơi cái... chơi cái trò thiên thần địa ngục, thì nó đã ở đây rồi. Chuyện này bắt đầu ở đây rồi. *(Một lát.)* Nền nhà nơi đây, ngày hôm nay trần trụi, xưa kia –. *(M. bước đi. Bước đi hơi chậm hơn một chút. Bốn vòng đi dài. Đến vòng đầu tiên.)* Nhưng chúng ta hãy ngắm cách thể của nó, trong im lặng. *(Cuối vòng đi dài thứ hai.)* Coi cái cách nó quay người lại lịch sự chưa! *(Đến vòng thứ ba, đồng bộ với bước chân.)* Bảy tám chín ề hấp! *(M. bất động đối diện với P.)* Vậy thì tôi bảo là nền nhà nơi đây, ngày hôm nay trần trụi, xưa kia có lát thảm, bằng thứ len dạ rất êm. Cho đến ngày, đúng ra là đêm, cho đến cái đêm, vừa bước ra khỏi tuổi thơ, nó gọi mẹ nó và bảo với mẹ, Mẹ này, như thế này là không đủ. Người mẹ: Không đủ? May – tên thánh của đứa con – May: Không đủ. Người mẹ: Con nói không đủ, May, thế nghĩa là sao? May: Con muốn nói, thưa mẹ, con muốn nói là con cần nghe được tiếng bước chân gõ xuống nền nhà, cho dù tiếng có nhỏ đến mấy. Người mẹ: Thế cử động thôi như thế không đủ sao? May: Không, thưa mẹ, cử động thôi như thế là không đủ, con cần nghe được tiếng bước chân gõ xuống nền nhà, cho dù tiếng có nhỏ đến mấy. *(Một lát. M. lại bước đi. Sáu vòng đi dài. Đến vòng thứ hai.)* Không biết nó còn ngủ không, người ta có thể tự hỏi. *(Đến vòng thứ ba.)* Vâng, có nhiều đêm, nó ngủ một chút, dựa cái đầu khốn khổ vào tường và ngủ một chút. *(Đến vòng thứ tư.)* Vẫn nói? Vâng, có nhiều đêm, khi nó nghĩ không còn ai nghe nữa. *(Đến vòng thứ năm.)* Nó kể chuyện như thế nào, tìm cách kể chuyện xảy như thế nào. Hết mọi chuyện. *(Bắt đầu vòng thứ sáu.)* Hết mọi chuyện.

Ánh đèn tắt chậm, trừ tia sáng S. M. bất động ở P trong tối.

Một lúc lâu.

Tiếng chuông còn nhỏ hơn nữa. Tiếng dội.

Ánh đèn trở lại còn yếu hơn nữa.

M. bất động đối diện với P. Một lát.

M. – Phần kết. *(Một lát. Cô bước đi. Bước chân hơi chậm hơn. Hai vòng đi dài. Bất động đối diện với P. Một lát.)* Phần kết. Ít thời gian sau, khi người ta đã hoàn toàn quên bà, bà bắt đầu –. *(Một lát.)* Ít thời gian sau, đến khi tưởng như bà chưa bao giờ hiện hữu, chưa bao giờ có chuyện ấy, bà bắt đầu đi lãng vãng. *(Một lát.)* Đêm đến. *(Một lát.)* Lên ra ngoài, khi đêm đến, và trong ngôi nhà thờ nhỏ, qua cánh cửa ở hướng bắc, lúc nào vào giờ ấy cũng khóa kín, và đi lãng vãng, đi lui đi tới, đi lui đi tới, dài theo cánh tay cứu rỗi khốn khổ. *(Một lát.)* Có những đêm bà đứng im, như một người bị lạnh cóng do đầu óc rét run, và không động đậy, cho tới một lúc sau mới nhúc nhích trở lại. Nhưng cũng có nhiều đêm bà đi liên tu bất tận, đi lui rồi lại đi tới, đi lui rồi lại đi tới, trước khi biến mất y như khi bà xuất hiện. *(Một lát.)* Không một tiếng vang. *(Một lát.)* Không một tiếng gì khả dĩ nghe được. *(Một lát.)* Hay một cái gì tương tự. *(Một lát. Cô lại bước đi. Hai vòng đi dài. Bất động đối diện với P.)* Một cái gì tương tự. Nhọt nhạt, mặc dù không nhìn thấy được chút nào, dưới ánh đèn chiếu. *(Một lát.)* Cho là có ánh đèn chiếu rõ. *(Một lát.)* Xám đúng hơn là trắng, xám trắng. *(Một lát.)* Áo quần rách tả tơi. *(Một lát.)* Một mớ áo quần tả tơi. *(Một lát.)* Một mớ nhọt nhạt áo quần xám trắng rách tả tơi. *(Một lát.)* Hãy nhìn bà đi ngang qua trước cây nền nhiều ngọn kia, xem những ngọn lửa kia, ánh sáng của chúng, trông như

con trắng lấp ló phủ sau màn hơi. (Một lát.) Đấy bà kia kìa, vừa đi qua, đang lảng vảng, đi lui đi tới, đi lui đi tới, dài theo cánh tay khốn khổ kia. (Một lát.) Đêm đến. (Một lát.) Nói vậy nghĩa là, vào những mùa nào đó trong năm, vào giờ cầu kinh chiều. (Một lát.) Nhất thiết phải thế. (Một lát. Cô lại bước đi. Một vòng đi dài. Bất động đối diện với T. Một lát.) Bà cụ già Winter, mà bạn đọc sẽ nhớ, bà cụ già Winter, vào một tối chủ nhật cuối thu, ngồi vào bàn ăn với con gái cụ khi đi lễ về, sau mấy miếng nhắm nháp không hứng thú bèn đặt dao nĩa lên bàn và cúi đầu xuống. Có chuyện gì thế, mẹ, cô con gái nói, một thiếu nữ rất kỳ lạ, nói đúng thì cũng không hoàn toàn còn trẻ... (giọng đứt quãng)... bất hạnh một cách kinh kh –... (Một lát. Giọng bình thường.) Có chuyện gì thế, thưa mẹ, bộ mẹ không còn cảm thấy mình là mình nữa? (Một lát.) Bà W. không trả lời ngay tức thì. Nhưng rồi cuộc bà ngẩng đầu lên, nhìn thẳng vào Amy – tên thánh của đứa bé, như bạn đọc sẽ nhớ – ngẩng đầu lên, nhìn thẳng Amy vào sâu tận mắt và nói – (một lát) – và thì thầm, nhìn thẳng Amy vào sâu tận mắt và thì thầm, Amy. (Một lát. Giọng không lớn hơn.) Amy. (Một lát.) Amy: Vâng, thưa mẹ. Bà W.: Amy, con có để ý thấy có gì ... lạ trong những buổi cầu kinh chiều hôm? Amy: Không, thưa mẹ, không thấy gì. Bà W.: Có lẽ chỉ là ta tưởng tượng. Amy: Thế cái mà có lẽ mẹ chỉ tưởng tượng, mẹ ơi, cái ấy đúng ra là cái gì vậy? (Một lát.) Cái gì... lạ mà có lẽ mẹ chỉ tưởng tượng là đã nhận ra, thưa mẹ, cái đó đúng ra là cái gì vậy? (Một lát.) Bà W.: Chính con con không nhận ra có cái gì... lạ sao? Amy: Không, thưa mẹ, chính con con không nhận ra gì cả, nói bớt đi là thế. Bà W.: Con bảo thế nghĩa là thế nào, Amy, nói bớt đi là thế, coi kìa, con bảo thế có thể là nghĩa thế nào, nói bớt đi là thế? Amy: Thưa mẹ, con muốn nói là, khi nói là con không nhận ra có gì... là thật sự con đã nói bớt đi. Bởi vì con không nhận ra bất cứ thứ gì, không gì lạ cũng không gì khác. Con không nhìn thấy gì, không nghe thấy gì, bất cứ thứ gì. Con không có mặt ở đó. Bà W.: Không ở đó à? Amy: Không có ở đó. Bà W.: Nhưng mẹ nghe tiếng con trả lời. (Một lát.) Mẹ nghe tiếng con nói: Amen. (Một lát.) Làm sao con có thể trả lời nếu con không có mặt ở đó? (Một lát.) Làm sao con có thể nói: Amen nếu, như con khẳng định, con không có mặt ở đó? (Một lát. Giọng đọc kinh.) Tình thương của Chúa Trời, và sự hiệp thông của Chúa Thánh thần, xin ở cùng chúng con, bây giờ, và mãi mãi. Amen. Một lát. Giọng bình thường. Mẹ đã nghe con nói, nghe rõ ràng. (Một lát. Cô lại bước đi. Một vòng đi dài. Sau năm bước, bất động ngó nghiêng. Một lúc lâu. Cô lại bước đi. Bất động đối diện với P. Một lúc lâu.) Amy. (Một lát. Giọng không lớn hơn.) Amy. (Một lát.) Vâng, thưa mẹ. (Một lát.) Liệu con sẽ không chấm dứt? (Một lát.) Liệu con sẽ không thôi nhắc lui nhắc tới mãi chuyện ấy? (Một lát.) Chuyện ấy? (Một lát.) Tất cả chuyện ấy. (Một lát.) Trong cái đầu khốn khổ của con. (Một lát.) Tất cả chuyện ấy. (Một lát.) Tất cả chuyện ấy.

Một lát. Ánh đèn tắt chậm, trừ S..

Tối đen.

Một lúc lâu.

Tiếng chuông vẫn hơi yếu hơn. Tiếng dội.

Đèn trở lại còn yếu hơn nữa.

Không một dấu vết của May. 10 giây. Đèn tắt chậm, kể cả S. Tối đen.

Màn hạ.



Samuel Beckett đạo diễn vở *Footfalls* tại Nhà hát Royal Court Theatre ở London 20 tháng Năm 1976 với Billie Whitelaw trong vai May, và vở *Pas* tại Théâtre d'Orsay, Paris năm 1978, với Delphine Seyric trong vai May. [Nguồn: Enoch Brater, *Why Beckett* (Thames and Hudson, 1989), và Samuel Beckett, *Pas - suivi de quatre esquisses* Les Éditions de Minuit, 1978)].

Dịch từ nguyên tác *Pas* trong Samuel Beckett, ***Pas - suivi de quatre esquisses*** (Les Éditions de Minuit, 1978). Vở kịch ngắn này Beckett viết bằng tiếng Anh, khởi sự từ tháng Ba 1975 và hoàn tất khoảng tháng 11 cùng năm ấy. Bản tiếng Anh *Footfalls* được Grove Press, New York, xuất bản năm 1976, và được đưa lên sân khấu lần đầu ở nhà hát Royal Cort Theatre, London, ngày 20 tháng Năm 1976.

-
- 1 "vòng đi dài" hay "vòng" dùng để chỉ đường đi từ bên này sân khấu qua bên kia sân khấu, giới hạn trong vùng nhân vật bước qua lại [đơn vị từ P sang T, hay ngược lại] tính theo [một] vòng đi hoặc [một] vòng về – không có nghĩa vừa đi vừa về.
 - 2 Có nghĩa sau vòng thứ nhất.
 - 3 Có nghĩa sau vòng thứ hai.
 - 4 Có nghĩa sau vòng thứ ba. Các vòng khác đều suy ra theo này.